

(Прес за РС, 13.12.2011)

Посљедњи испраћај Анте Марковића нигдје на простору бивше Југославије није тако свечано обиљежен као у Сарајеву. Ни у родном Коњицу, ни у Дубровнику у коме је одрастао, ни у Загребу гдје је деценијама био истакнути привредни и политички руководилац, ни у Београду гдје доживио врхунац каријере, није било толико новинских чланака, изјава јавних радника и обичних људи, комеморативних скупова и других излива поштовања и љубави као у Сарајеву. Из пригодних текстова провејава резигнација што Анте није успио у Босни на изборима 90-те, па је логично да се човјек упита зашто ли га те исте бројне, угледне и утицајне Сарајлије током посљедњих 20 година нису позвале да се политички ангажује у БиХ.

Умјесто одговора довољно се присјетити изборне је сени 90-те када су опет ти исти становници олимпијског града у свим анкетама, не само прије него и послје избора, листом биле за Антине реформисте, а у међувремену дале 80 одсто гласова националним странкама, како на нивоу града тако и у свих 10 градских општина. Може бити да су ти сада „једнонационални грађани“, са подужим закашњењем, ипак скопчали да су у Југославији, макар и скраћеној, Бошњаци у већем проценту него Срби могли да „живе сви у једној држави“. Али, извјесно је да је Анте, послје пораза у БиХ, дефинитивно изгубио све шансе да остане савезни премијер. Као што Горбачов, позивајући на перестројку и гласност, није успио да СССР трансформише у ЗНД, тако ни Анте, позивајући се на реформе и демократију, није успио да СФРЈ трансформише у Трећу Југославију. И један и други су личну политичку судбину везали за судбину свога пропалог транзиционог државног пројекта, па као што Горбачов више није имао шта да тражи у Москви поред Јељцина, ни Анте није имао рашта да остане у Београду поред Милошевића нити да се врати у Загребу поред Туђмана. Први је привремено преселио у Њемачку, а други се трајно настанио у Аустрији и своје партијске саборце, расуте по новим државама ех Југославије, задржао само на пријатељској или пословној вези.

Све је почело фасцинантним економско-политичким резултатима новог савезног премијера, који је у конкуренцији са Јовићем замјенио Микулића: зауставио је галопирајућу инфлацију, стабилизовао привреду, увео конвертибилни динар, започео приватизацију, плате су биле никад веће, радње пуне увозне робе, СФРЈ искорачила у транзицију. Истовремено, међутим, то није било довољно да би југославенски народи и републике, па чак ни рационални Словенци, слободу националног самоопредјељења и републичког осамостаљења жртвовали за заједничку државу. Да би остао за кормилом и преокренуо смјер државног брода, премијер Марковић је морао да прихвати да је на Балкану политика увијек била важнија од економије и уочи првих плуралистичких избора формирао странку која је, послје распада СКЈ, постала једина југославенска. Пројекат под називом Савез реформских снага Југославије критикован је као злоупотреба премијерске функције на коју је изабран као члан СКЈ, и подржан као посљедњи покушај да се сачува заједничка држава. На тој основи стекао је велику подршку у БиХ. Срби су у очувању Југославије видјели једину шансу да истовремено остану и у завичају и заједно са сународницима у „матници“. Муслимани су, такође, имали разлога да јој буду лојални јер су у уи-федерацији постали једна од шест равноправних нација, а у бх-федералној јединици и релативна већина. Хрвати су у Анти могли да препознају свога сународника и промотора западних вриједности. А припадници социјалистичког режима на заласку – реформатора из властитих редова и политичара континуитета, који ће и њима пружити нову прилику или их бар заштитити од антикомунистичког реваншизма.

Од овација и масовног уписивања у нову партију на промоцији на Козари до раширених руку званичника у Сарајеву који су га поздрављали и као савезног премијера и као партијског лидера, све је наговјештавало изборни тријумф. Укључив и чињеницу да је у руководство СРСЈ за БиХ успио да окупи сарајевску „златну младеж“ тога времена: Емира Кустурицу, Џемала Соколовића, Абдулаха Сидрана, Драгана Калинића, Горана Бреговића, Нелета Карајлића, Тадеја Матељана, Тодора Дутину, Јосипа Пејаковића, Ејуба Ганића, Зорана Пајића, Адемира Кеновића, Наду Лер и др. Али, још у вријеме када су све сондаже јавног мнијења указивале да су босанско-херцеговачки реформисти апсолутни фаворити, на затвореном састанку који је трајао до зоре појавиле су се пукотине између неприкосновеног Анте и самоувјереног републичког руководства странке. Око реформи и демократије наравно није било спора, али он је хтио само покрет окупљен на пароли реформе и демократије, који ће му обезбједити подршку на савезним изборима, а они партију са јасним политичким програмом. Он се залагао за било какву Југославију па макар то било само заједничко тржиште од 20 милиона потрошача, а они за снажну федералну државу без које није могућа БиХ.

На врхунцу сукоба између његовог економског прагматизма и њиховог политичког идеализма, који ће се касније показати подједнако нереалним, Анте је дошао у ситуацију да подсјети да је он формирао СРС и да је то његова партија. Завршило је компромисом који је потрошио значајан проценат ентузијазма „босанског руководства“, али је то било од маргиналног значаја за изборни фијаско реформиста у БиХ. На изборима, како у

Словенији тако и Хрватској, огранци СРСЈ се нису ни појавили, а тријумфовале су националистичке странке, па Анте, самим тим, више није могао да рачуна на симпатије херцеговачких Хрвата. Срби у БиХ су тако могли да закључе да је, лишен подршке у своме народу и матичној републици, и Анте, попут великог претходника и сународника Јосипа, ослонац потражио у српском југославенству, које су сви остали већ били издали. Муслимани су се окренули Алији и Нијазу, чије странке ни у наслову више нису помињале Југославију, те у њеном распадању видјели шансу да и сами узму парче територије за своју националну државу.

Објективно, Антин пројекат је запао у кризу када су рани спектакуларни ефекти економских реформи почели нагло да губе на замаху, када је у југославенском врху вољом већине одлучено да се републички избори одрже прије савезних, када се подршка западног свијета свела на декларацију без материјалног покрића. Како што ми је то рекао током неколико каснијих пријатељских сусрета, остао је увјерен да би да је добио три обећане милијарде долара сачувао Југославију. Инжењер Марковић, како је волио да се представља, политику је посматрао у функцији развоја економије и заједничку државу видјео као рационалан избор. Превидио је да људе исто тако мотивишу и нематеријалне вриједности и ирационална увјерења и да су спремни за њих да се боре и погину ма колико то било нерационално. Једино тако може да се објаснити и то што је његов вјечито насмијани лик, упркос реалном неуспјеху његове политике, остао симбол вјере да је са њим можда ипак све могло да буде другачије, боље и љепше.